

TÜRKÇE'DE GİZLİ ÖZNELER

Yrd. Doç. Dr. Kadri KURAM

Bartın Üniversitesi, kadrikuram@bartin.edu.tr

ÖZET

Gizli özne Türkçe dilbilgisinde oldukça iyi tanınan bir özellik olmasına karşın bu olgunun diğer dillerdeki gizli öznelerle karşılaştırılması ve Türkçe'nin kendi içinde gizli kalabilen diğer özne türlerinin dökümü yapılmamıştır. Bu çalışma Türkçe'deki gizli öznelerle ilgili yeni veriler sunmayı amaçlamaktadır. Huang'ın (2000) sınıflamasına göre dünya dillerinde 3 tür gizli özne bulunmaktadır. Birincisi sadece dolgu adılı olan özneleri düşürebilen diller, örneğin Almanca ve Hollandaca. Bu gibi dillerde sadece herhangi bir anlamı olmayan özneler düşürülebilmektedir (1a). İkincisi hem dolgu adılarını hem de hava durumu adıları olarak bilinen yarı gönderimli özneleri düşürebilen diller, örneğin İzlandaca ve Yidiş (1b). Üçüncüsü ise yukarıdakilere ek olarak gönderimsel özneleri düşürebilen diller, İtalyanca ve Türkçe (3). (1a)daki *it* adılı İngilizce'de düşürülemezken Almanca ve Hollandaca'daki eşdeğer durumlarda düşürülebilmektedir. Yine (1b)de yağmuru gösteren *it* adılı İngilizce'de düşürülemezken İzlandaca'da ve Yidiş'te düşürülebilmektedir.

- (1) a. It seems that John doesn't like barbecue
b. It rains a lot here

Türkçe açıkça İtalyanca'yla birlikte üçüncü grupta yer almaktadır:

- (2) vengo *İtalyanca*
gel.1Tekil
'Geliyorum'

(Platzack 2004)

- (3) geliyorum

Ancak Türkçe'de dolgu adılı bulunmadığı için (1a,b)deki gibi adıl düşürmeleri yapıp yapamadığı sorgulanamamaktadır. Bu çalışmada Türkçe'de (1a,b)deki gibi adıl düşürmelerin bulunduğu iddia edilecektir. (1a)daki gibi yapıların test edilememesinin sebebi Türkçe'de *görünmek* türündeki eylemlerde tümce sonuna tümcesel öge yerleştirme yapılarının olmamasıdır:

- (4) a. Ali gelecek gibi görünüyor
b.*Görünüyor Ali gelecek

(1a)daki gibi eylem-tümleç dizilimi çoğunlukla Hint-Avrupa dillerine ait bir özelliktir. Ancak Türkçe benzer bir yapıyı tümleç işaretleyicisi *ki* ile birlikte Farsça'dan ödünç almıştır. Bu tümce yapıları ise bize Türkçe'de dolgu adılarının düşebileceğini göstermektedir:

- (5) a. Açıkça görülüyor ki bu firma bu işi zamanında bitiremeyecek
b. Öyle görülüyor ki bu firma bu işi zamanında bitiremeyecek

(1b) yine çoğunlukla Hint-Avrupa dillerinde bulunan bir özellik gereği yağışın türünü eylem üzerinde kodlamaktadır. Yani yağmur için *rain*, kar için *snow* eylemleri kullanılmaktadır. Dolgu adılı ise bu açıdan muğlaktır. Türkçe'de ise durum tam tersidir. Eylem muğlak, adıl belirtilidir. Bu sebeple yağışın türünü işaretlemek için adılın açık olması gerekir, en azından böyle düşünülür. Ancak konuşucu ve dinleyicinin aynı ortamda bulunduğu durumlarda ikisi de yağışı göreceğinden örneğin (6)da adıl düşülebilmektedir.

- (6) Bak! Yağıyor. Ben sana demiştim bugün kar yağacak diye.

Ayrıca, yağışın türünün önemsiz olduğu durumlarda konuşucu ve dinleyici arasında paylaşılan bilgi olmasına gerek kalmadan adıl düşürülebilir:

- (7) Burada sürekli yağar. Yağışsız geçen gün sayısı çok azdır.

Anahtar Kelimeler: Gizli özne, hava durumu eylemleri, gönderimsiz özneler